

**РЕЖИМ У СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ДОСЯГНЕННЯ МЕТИ
РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

У статті розглядається питання режиму як встановленого кримінально-виконавчим законодавством порядку виконання та відбування покарань, пов'язаних та не пов'язаних із позбавленням волі. Аналізуються наукові позиції щодо визначення поняття «режим (порядок виконання та відбування покарань)». Визначається роль режиму у системі засобів досягнення мети реалізації кримінально-виконавчої політики України.

***Ключові слова:** режим, порядок виконання та відбування покарання, засоби досягнення мети реалізації кримінально-виконавчої політики України, механізм реалізації кримінально-виконавчої політики України.*

В статье рассматривается вопрос режима как установленного уголовно-исполнительным законодательством порядка исполнения и отбывания наказаний, связанных и не связанных с лишением свободы. Анализируются научные позиции относительно определения понятия «режим (порядок исполнения и отбывания наказаний)». Определяется роль режима в системе средств достижения цели реализации уголовно-исполнительной политики Украины.

***Ключевые слова:** режим, порядок исполнения и отбывания наказания, средства достижения цели реализации уголовно-исполнительной политики Украины, механизм реализации уголовно-исполнительной политики Украины.*

The article deals with the regime of the procedure for the execution and serving of sentences, connected and not related to deprivation of liberty, established by the criminal-executive law. The scientific positions concerning the definition of “the regime (the procedure of execution and serving of punishment)” are analyzed. The role of the regime in the system of means of achieving the goal of realization of the criminal-executive policy of Ukraine is determined.

***Key words:** regime, procedure of execution and serving of punishment, means of achieving the goal of realization of the criminal-executive policy of Ukraine, mechanism of implementation of the criminal-executive policy of Ukraine.*

Вступ. Механізм реалізації кримінально-виконавчої політики України можна визначити як систему заходів та засобів, а також суб'єктів, відповідальних за втілення їх в життя, за допомогою яких забезпечується вплив на кримінально-виконавчі правовідносини з метою досягнення цілей та завдань кримінально-виконавчого законодавства. Системність як ознака механізму реалізації кримінально-виконавчої політики дає змогу забезпечити синергетичний зв'язок між усіма елементами названого механізму, що, в свою чергу, сприяє успішному досягненню кінцевої мети його дії. Складовими елементами механізму реалізації кримінально-виконавчої політики виступатимуть: об'єкт впливу, суб'єкти реалізації, мета, а також засоби, за допомогою яких досягається мета.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення аналізу правової природи режиму у системі засобів, за допомогою яких досягається мета реалізації кримінально-виконавчої політики України.

Результати дослідження. Зважаючи на те, що у досягненні мети реалізації кримінально-виконавчої політики України першочерговим значенням наділене створення умов для

© КЕРНЯКЕВИЧ-ТАНАСІЙЧУК Ю.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника)

виправлення і ресоціалізації засуджених, на особливу увагу заслуговує аналіз основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених, які в механізмі реалізації кримінально-виконавчої політики України є окремою складовою частиною.

Варто зазначити, що законодавець не проводить розмежування між виправленням та ресоціалізацією засуджених до покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства, і тих, які відбувають покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства. Крім того, даючи перелік засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, наголошує, що названі засоби застосовуються з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки і мотивів вчиненого кримінального правопорушення та поведінки засудженого під час відбування покарання. Цим самим законодавець підкреслює допустимість використання терміна «ресоціалізація» щодо всіх категорій засуджених, незважаючи на те, чи вони відбувають покарання, пов'язані з позбавленням волі чи ті, які не пов'язані з позбавленням волі.

У літературі побутують також інші позиції. На переконання О.І. Богатирьової, щодо засуджених, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі, можна застосовувати лише термін «виправлення». Аргументуючи свою позицію, автор спирається на визначення ресоціалізації, яке наведено у ст. 6 КВК України і виходить від протилежного. Отже, засуджені, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі, під час відбування покарання залишаються у суспільстві і є його повноправними членами, а тому у них і не виникає потреби повертатися до життя у суспільстві [1, с. 60].

З нашої точки зору, відсутність фізичної ізоляції від суспільства не означає наявності соціального статусу повноправного члена суспільства. Особа, набувши правового статусу засудженого, користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, визначених законами України, Кримінально-виконавчим кодексом України і встановлених вироком суду. Наявність відповідних обмежень є свідченням відсутності соціального статусу повноправного члена суспільства. Тому виправленню та ресоціалізації підлягають всі засуджені. А про результативність відповідних процесів можна говорити лише в кожному конкретному випадку.

На підтвердження цієї тези допустимо навести міркування М.В. Ольховика, який, досліджуючи питання ресоціалізації засуджених без ізоляції від суспільства, пропонує створити єдину суспільно-державну систему ресоціалізації засуджених без ізоляції від суспільства і осіб, звільнених із місць позбавлення волі [2, с. 74]. Це сприятиме тому, щоб відповідні суб'єкти ресоціалізаційної діяльності якісно виконували покладені на них завдання.

Як закріплено у ч. 3 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу, основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є:

- 1) встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим);
- 2) пробація;
- 3) суспільно корисна праця;
- 4) соціально-виховна робота;
- 5) загальноосвітнє і професійно-технічне навчання;
- 6) громадський вплив.

Першим засобом, який і виступає предметом нашого дослідження, є режим, тобто встановлений порядок виконання і відбування покарання. Згідно з ч. 1 ст. 102 Кримінально-виконавчого кодексу України, режим у виправних і виховних колоніях – це встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених; постійний нагляд за ними, виконання покладених на них обов'язків, реалізацію їхніх прав і законних інтересів, безпеку засуджених і персоналу, роздільне тримання різних категорій засуджених, різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії, зміну умов тримання засуджених.

І.В. Саленков пропонує розглядати поняття «режим виконання і відбування покарання у вигляді позбавлення волі» у вузькому і широкому значеннях. Так, у вузькому значенні автор вважає за доцільне режим визначити як врегульований нормами кримінально-виконавчого права порядок виконання і відбування покарання у вигляді позбавлення волі, в якому виражається кара, що забезпечує виправлення і ресоціалізацію, виховну і попереджувальну дію на засуджених і яка створює умови для застосування карально-виховних заходів впливу. У широкому значенні режим у виправних і виховних колоніях – це врегульований нормами кримінально-виконавчого законодавства України порядок виконання і відбування покарання

у вигляді позбавлення волі з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави від злочинних посягань, створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, забезпечення ізоляції засуджених, постійного нагляду за ними, виконання покладених на них обов'язків, реалізацію їх прав і законних інтересів, безпеки засуджених і персоналу, застосування прогресивної системи відбування покарання [3].

К.А. Автухов пропонує свою авторську дефініцію правової конструкції «режим в установі виконання покарання»: це встановлена кримінально-виконавчим законодавством система правил поведінки засуджених (режим відбування) і заходів, що здійснюються адміністрацією органів та установ виконання покарань, спрямованих на досягнення цілей покарання (режим виконання) [4, с. 147–148].

При цьому автор виокремлює такі ознаки режиму:

- він встановлюється кримінально-виконавчим законодавством;
- встановлення належного режиму можливе лише за умови розгляду його в контексті єдиного процесу виконання-відбування покарання;
- для режимних правил, що встановлюються для засуджених, характерна системність;
- заходи, що вживаються адміністрацією установи для забезпечення належного режиму, націлені на досягнення мети покарання [4, с. 148].

Б.М. Телефанко підкреслює, що режим забезпечує реалізацію широкого комплексу відносин, що виникають під час виконання покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк. Режим виконання й відбування покарання багатофункціональний за своєю спрямованістю. Він є одним із засобів виправлення (ч. 3 ст. 6 КВК України), а також створює умови для застосування інших засобів виправлення (ч. 3 ст. 102 КВК України). Режим виконання й відбування покарання охоплює всю сукупність матеріальних і процесуальних норм, що регламентують діяльність адміністрації КВУ, на які законом покладено виконання покарань, а також сукупність умов і правил відбування покарання [5, с. 120].

Слушними є зауваження О.І. Богатирьової, яка не погоджується з науковцями, які такий засіб виправлення та ресоціалізації, як встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), тлумачать, спираючись лише на ст. 102 КВК України. У зазначеній статті і справді розглядається режим, але з конкретним уточненням про місце його застосування – у виправних і виховних колоніях. Тому це тлумачення буде неповним через те, що на осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі, також поширюється відповідний порядок виконання та відбування покарання [1, с. 61].

М.Я. Гуцуляк, досліджуючи основні засоби виправлення та ресоціалізації засуджених до покарання у вигляді громадських робіт, також зазначає, що більшість вчених відносять поняття «режим» винятково до позбавлення волі. Однак, на його думку, така позиція не є бездоганною. Громадським роботам також властивий режим, адже кримінально-виконавче законодавство чітко регламентує порядок та умови їх виконання [6].

Правове регулювання режиму засуджених, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі, здійснюється на підставі норм Кримінально-виконавчого кодексу України та Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань [7].

Нам імпонує позиція С.О. Борсученко, яка вважає, що зміст режиму визначається його основними функціями (каральною, виховною, забезпечувальною, профілактичною) і включає сукупність правил, що забезпечують або регулюють порядок і умови виконання (відбування) конкретного виду покарання. Функції режиму реалізуються комплексно, вони доповнюють одна одну і взаємопов'язані. Кожна з них, здійснюючись самостійно, створює одночасно умови для успішної реалізації всієї сукупності функцій. Однак усі функції режиму реалізуються тільки у разі виконання (відбування) покарання у вигляді позбавлення волі [8, с. 56–57].

Висновки. Таким чином, режим як встановлений кримінально-виконавчим законодавством порядок виконання та відбування покарань, пов'язаних та не пов'язаних із позбавленням волі, займає центральне місце серед засобів виправлення та ресоціалізації засуджених, а також наділений ключовим значенням у системі засобів досягнення мети реалізації кримінально-виконавчої політики України.

Список використаних джерел:

1. Богатирьова О.І. Особливості виправлення та ресоціалізації засуджених, що відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. Вип. 1 (2). С. 59–63.
2. Ольховик Н.В. Ресоциализация осужденных без изоляции от общества и деятельность уголовно-исполнительных инспекций по предупреждению преступлений. Вестник Томского государственного университета. Право. 2013. № 1 (7). С. 68–74.
3. Саленков І.В. Режим виконання і відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Харків, 2011. URL: <http://inter.criminology.onua.e.du.ua/?p=1915>
4. Автухов К.А. Аналіз нормативного і доктринальних визначень поняття «режим в установах виконання покарань». Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. Харків, 2013. Вип. 124. С. 141–150.
5. Телефанко Б.М. Режим у кримінально-виконавчих установах і пенітенціарний рецидив. Visegrad Journal on Human Rights. 2017. № 1/1. С. 117–122.
6. Гуцуляк М.Я. Основні засоби виправлення та ресоціалізації засуджених до покарання у вигляді громадських робіт. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Серія юридична. 2009. № 3 URL: <http://journal.lvduvs.edu.ua/#>.
7. Про затвердження Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань: наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань Міністерства внутрішніх справ України від 19 груд. 2003 р. № 270/1560 // Офіц. сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0016-04>.
8. Борсученко С.А. Режим исполнения (отбывания) наказаний и проблемы его законодательной регламентации. Мониторинг правоприменения. 2016. № 1 (18). С. 54–58.